

Šiuolaikiniai bibliotekos konceptai tinklaveikos visuomenėje: kontekstas ir požiūriai

Laura Juchnevič

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Bibliotekininkystės ir informacijos mokslų
instituto lektorė, daktarė
Vilnius University, Faculty of Communication,
Institute of Librarianship and Information
Sciences, Lecturer, Doctor
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius
El. paštas: laura.juchnevic@kf.vu.lt

Straipsnyje analizuojamas bibliotekos veiklos kontekstas tinklaveikos visuomenėje (poveikį darantys veiksniai ir tendencijos), pristatomi šiuolaikiniai bibliotekos konceptai, išskiriami pagrindiniai jų elementai bei nustatomos elementų sąveikos. Šiuolaikinius bibliotekos konceptus sudaro infrastruktūra, žmogiškieji ir informacijos ištekliai, technologijos, informacijos ir bibliotekos paslaugos. Jų sąveika sukuria naują bibliotekos ir visuomenės ryšį, pagrįstą dalyvaujamumu. Dalyvaujamumas bibliotekose suprantamas kaip visuomenės aktyvus įsitraukimas į bibliotekos veiklas kuriant bei keičiant paslaugų turinį ir prisidedant prie informacijos organizavimo. Straipsnyje atlikta analizė naudinga tiems, kurie tiria bibliotekos pokyčius, formuoja bibliotekų srities politiką bei strategiškai planuoja jų veiklas.

Pagrindiniai žodžiai: šiuolaikiniai bibliotekos konceptai, dalyvaujamoji biblioteka, biblioteka tinklaveikos visuomenėje

Įvadas

Politinė santvarka, istoriniai lūžiai, socialinė erdvė, ekonominė situacija, mokslo ir studijų, kultūros srities pasikeitimai turi įtakos skirtingų šalių bibliotekų pokyčiams. Šie pokyčiai gali būti išreikšti įvairiais būdais dėl bibliotekų tipų ir specifikos, visuomenės joms keliamų reikalavimų bei priskiriamų funkcijų: vykdant bibliotekos veiklas, skiriamas dėmesys visuomenės informacinio bei skaitmeninio raštingumo ugdymui, sudaromos sąlygos dalyvauti kultūrinėje veikloje, kurti ir naudotis šiuolaikinėmis technologijomis, mokytis ar prasmingai leisti laiką. Konceptualiam

lygmenyje aplinkos sukuriamas kontekstas bibliotekų veiklai yra universalus, todėl, siekiant nustatyti, kaip keičiasi bibliotekos naujoje aplinkoje ir kaip jos yra konceptualiai apibrėžiamos, straipsnyje analizuojamas bendriausias aplinkos veiksnių poveikis bibliotekoms, remiamasi tinklaveikos visuomenės teorija ir išskiriami šiuolaikiniai bibliotekos konceptai.

Intensyvūs visuomenės pokyčiai paskatino bibliotekininkystės paradigmu kaitą ir naujų mokslinė metodologija paremtų bibliotekų konceptų atsiradimą, taip pat peržiūrėti senieji. Šiame straipsnyje analizuojamuose bibliotekos konceptuose, nuo *Biblioteka 1.0* iki *Dalyvaujamosios*

bibliotekos, siekiama atskleisti naują požiūrį į bibliotekos ir visuomenės ryšį, akcentuojantį bibliotekų ir visuomenės sąveiką, grindžiamą *dalyvaujamumu*. Dalyvaujamumas suprantamas kaip visuomenės aktyvus įsitraukimas kuriant informaciją ir bibliotekos veiklos turinį, taip pat dėmesio perkėlimas nuo rūpinimosi informacijos ištekliais prie vartotojų poreikių realizavimo (Nguyen, Partridge ir Edwards, 2012; Nguyen, Partridge ir Edwards 2013). Tai savo ruožtu, vertinant bibliotekos veiklos tendencijas ir planuojant strateginius pokyčius, įpareigoja atsižvelgti į visuomenės *informacijos poreikius ir paieškos būdus* (Huvila, 2013; Kronqvist-Berg, 2014), *bibliotekų paslaugų perkėlimą į virtualią erdvę, ypač socialinius tinklus* (Aharony, 2012, 2013; Vassilakaki ir Garoufallou, 2014), *bibliotekininkų vaidmenų pokyčius* (Holmberg, Huvila, Kronqvist-Berg, Nivakoski ir Widén, 2013; Vanwysberghe, Vanderlinde, Georges ir Verdegem, 2015) ir kitus aspektus.

Straipsnio objektas – šiuolaikinių bibliotekos konceptų tinklaveikos visuomenėje kontekstas ir mokslininkų požiūriai.

Tikslas – lyginamuoju požiūriu išanalizuoti šiuolaikinius bibliotekos konceptus.

Taikomi tyrimų metodai: mokslinės literatūros kritinė lyginamoji analizė ir mokslinė indukcija grįsta idėjų sintezė.

Tinklaveikos visuomenės veiksniai kaip bibliotekos pokyčių kontekstas

Plačiausia prasme vertinant visuomenės pokyčius ir jų įtaką bibliotekoms, remiamasi M. Castellso (2000, 2005, 2006, 2007) *tinklaveikos visuomenės teorija*, kurioje akcentuojami visuomenės pasiekimai kuriant technologijas, informacijos naudojimas, veikimas tinklaveikinėje socialinėje organizacijoje. *Trečiajai visuomenės pokyčių*

*bangai** būdingas ne tik intensyvus vis tobulėjančių ir besikeičiančių technologijų naudojimas ar nuolat didėjantys informacijos srautai, bet ir bruožas, ypač skiriantis šiuolaikinę visuomenę nuo ankstesniųjų: *hierarchinė visuomenės organizacija transformuojasi į tinklines struktūras* (Laužikas, 2010), įgyvendinama *dalyvaujamosios politikos praktika, viešasis žurnalizmas, plokštėja organizacinės formos ir hierarchija* (Klavis, 2015).

Išskiriami tinklaveikos visuomenės veiksniai, kurie daro įtaką visų šalių bibliotekų pokyčiams (Juchnevič, 2016):

- **Individų ir bendruomenių tapatumo poreikio augimas ir galios decentralizavimas** turi įtakos bibliotekos sąsajoms su individualiais ir bendruomenėmis, kai yra formuojamas tapatumas. Pokyčiai visuomenėje ir šiuolaikinės technologijos sudarė sąlygas individams ir bendruomenėms konstruoti savo pageidaujamą tapatumą, nors įprastai jis, kaip tam tikros normos ir vertybės, buvo konstruojamas pagal įteisinamojo tapatumo (angl. *legitimizing identity*) principus, būdingus dominuojančioms visuomenės institucijoms (bažnyčiai, sąjungoms, partijoms, asociacijoms ir kt.). Bendruomenių pasipriešinimo tapatumas (angl. *resistance identity*) yra generuojamas veikėjų, kurių pozicija situacijoje yra nuvertinama ar stigmatizuojama, o individų kuriamasis tapatumas (angl. *project identity*) formuojamas naujai apibrėžiant savo padėtį visuomenėje ir kartu siekiant keisti visą socialinę struktūrą, naudojantis įvairiais kultūriškai prieinamais

* Pagal Alvino Tofflerio pokyčių matavimą bangomis, kai *pirmajai bangai* priskirtina žemės ūkio revoliucija, *antrajai bangai* – pramoninė revoliucija, įtvirtinusi industrinę visuomenę; *trečioji banga* pasireiškia gamybos perversmu XX a. antroje pusėje (Informacinių technologijų visuomenė..., 2002, p. 36).

ištekliais (Castells, 2006, p. 23–24). Tapatumo formavimui ypač didelės reikšmės turi veikimas socialiniuose tinkluose, kuriuose bendruomenės gali burtis pagal savo interesų sritį, kurti bendrus virtualius produktus, pagrįstus vikio technologijomis, pavyzdžiui, Vikipedijos enciklopediją, dalintis istorijos šaltiniais ar informacija apie kraštotyra bei kt.

Kaip ir tapatumui, visuomenės galiai didelę įtaką turi socialiniai tinklai, kurie sukuria ryšius visuomenės veikimui realiaame pasaulyje per virtualią erdvę – virtualūs socialiniai tinklai jungia skirtingus asmenis iš viso pasaulio, saityno įrankiais galima spontaniškai susieti visuomenės veiksmus su išmatuojama praktine verte (Fraser ir Dutta, 2010, p. 298), pavyzdžiui, paskleidžiant svarbią informaciją ar įgyvendinant komunikacijos kampanijas.

- **Skaitmeninių technologijų plėtros ir informacinės elgsenos kaitos** veiksnys vertintinas ne tik kiekybiniais kriterijais – nuolat didėjančiu technologijų ir informacijos bei jais besinaudojančių asmenų skaičiumi, – bet ir kokybiniais pokyčiais. Technologijos keičia darbo, laisvalaikio ir studijų pasirinkimą, todėl turi įtakos informacijos ekonomikai. McKinsey globalaus instituto atliktame tyrime išskirta dvylika technologijų, potencialiai galinčių ateityje turėti įtakos skirtingų valstybių ekonomikai, tai yra: *mobilus internetas; protinio, žinių reikalaujančio darbo automatizavimas; „daiktų internetas“; „debesų“ technologijos; pažangioji robotų technologija; autonominės arba pusiau autonominės transporto priemonės; naujosios kartos genomika; energijos saugyklos; 3D spausdinimas; pažangios medžiagos; pažangūs naftos ir dujų išekojimo ir*

išgavimo būdai; atsinaujinanti energija (McKinsey Global Institute, 2013).

Taigi, šiuolaikinės technologijos sudaro galimybes bendrauti per nuotolį, neapribojant laiku ir atstumui, keičiasi visuomenės santykis su rašytine informacija, tekstu ir turiniu, atsiranda semantika pagrįstos technologijos, naujos medžiagos ir kitos technologijos, kurios palengvina darbo ir gamybos procesus.

Tokioje technologijų gausioje aplinkoje vertinami asmenys, pasižymintys kūrybiškumu, gebėjimu mokytis ir dirbti su informacija, nes susiduriama su dideliu informacijos srautu, galimybėmis informaciją gauti ar dalintis bendruomenėse – kinta informacinė elgsena. Pavyzdžiui, pastebimi jaunosios kartos įpročiai ir prioritetai naudoti tokius populiarius paieškos įrankius kaip *Google, Yahoo, Chrome* ar *Firefox* (Zimmerman, 2012) ir būtinybė gerinti visuomenės informacinio raštingumo įgūdžius informacijos paieškai, atrankai, vertinimui ir jos tinkamam naudojimui (Nghiem, 2010).

- **Socialinių struktūrų pokyčių** veiksnys taip pat glaudžiai susijęs su technologijų plėtra ir prieiga prie pasaulio informacijos, nes veikimas socialiniuose tinkluose keičia individų ir bendruomenių galimybes rinkti ir naudoti informaciją asmeniniams ar kitiems socialiniams (darbui, mokslams ir kt.) poreikiams įgyvendinti. Pasikeitęs informacinis elgsens, informacijos gausa ir naujos informacijos paieškos galimybės taip pat suformuoja atskirtį tarp informaciją gebančių valdyti ir neturinčių tokių gebėjimų individų. Tie, kuriems informacija yra apribojama dėl socialinių, geografinių, ekonominių ir kitų priežasčių, netenka dar vieno svarbaus ištekliaus, kuris gali padėti kurti darbo vietas, formuoti laisvalaikio įpročius ir kt. Taip pat apribojamas pato-

gus komunikacijos kanalas, kuriuo įmanoma susisiekti su nutolusiais individualais bei bendruomenėmis. Kinta ir priežastys, kurios sukuria individų informacinę atskirtį: antai 2009 m. buvo akcentuojamas nevienodas technologijų pasklidimas regionuose (Rutkauskienė, 2009), o šiuo metu teigiama, kad socialiai jautrių grupių informacinė atskirtis yra susijusi su „gilesnėmis prieinamumo reikmėmis, <...> skirtingomis prieigos galimybėmis prie interneto, mokėjimu juo naudotis, paieškos strategijų pažinimu, gebėjimu įvertinti informacijos kokybę bei kurti ir palaikyti naudingus socialinius ryšius“ (Viluckienė, 2015, p. 319).

Tinklaveikos visuomenės veiksmų poveikis bibliotekoms pasireiškia keliuose srityse: persvarstant bibliotekos vaidmenis ir funkcijas, formuojant bibliotekos srities politiką, kuriant profesinę bendruomenę, įgyvendinant informacijos išteklių bei dokumentų fondo ir paslaugų organizavimo veiklas bei diegiant inovacijas bibliotekose. Toliau straipsnyje analizuojamas veiksmų poveikis bibliotekoms, vertinant tendencijas, kurios daro įtaką bibliotekų veiklai.

Bibliotekos veiklos tendencijos tinklaveikos visuomenėje

Visuomenės pokyčių įtaka bibliotekų sričiai vertinama pasaulio, nacionaliniu ir instituciniu lygmenimis, tačiau pagrindiniu atspirties tašku tampa kintantys bendruomenių poreikiai. Instituciniu lygmeniu, remiantis bendruomenių poreikiais, bibliotekos turi įvertinti specialistų kompetencijas, įgūdžius ir juos parengti darbui naujomis sąlygomis, taip pat permąstyti bibliotekos veiklas ir siūlomas paslaugas, nacionaliniu ir pasauliniu lygmeniu – įvertinti politikos sričių pokyčius (pavyzdžiui, intelektinės nuosavybės teisės), interneto plėtrą ir kt.

(Scheeder ir Witt, 2016). Tarptautinė bibliotekų asociacijų ir institucijų federacija (angl. *International Federation of Library Associations and Institutions*, toliau tekste – IFLA) 2013 m. *Pasaulio bibliotekų ir informacijos kongrese* pristatė studijos pagrindu parengtą metinę ataskaitą, kurioje apibrėžiamos pagrindinės tendencijos, susijusios su informacijos prieinamumu, švietimu, asmenų privatumu, naujų formų skaitmeniniu įsitraukimu ir technologijų pokyčiais, kurie turės įtakos bibliotekoms artimiausiu metu (Riding the Waves..., 2013). Atsižvelgus į staigius aplinkos pokyčius, 2016 metų ataskaita papildyta ir atnaujinta, atlikti tarptautinėje bibliotekų bendruomenėje vykusių diskusijų apibendrinimai, siekiant atsakyti, ar prieš keletą metų nustatytos tendencijos yra aktualios šiandien (IFLA Trend Report 2016 Update, 2016). IFLA ataskaitoje teigiama, kad artimiausios bibliotekų laukiančių pokyčių tendencijos yra susijusios su tuo, kad (Riding the Waves..., 2013, p. 4; IFLA Trend Report 2016 Update, 2016, p. 23–30):

a) *šiuolaikinės technologijos vieniems išplės, kitiems apribos prieigą prie informacijos*. 2016 m. IFLA ataskaitos papildyme akcentuojamos tendencijos sąsajos su *autorių teisių sritimi, prieiga prie skaitmeninio turinio ir el. dokumentų skolinimosi galimybėmis* – tai yra su bibliotekų funkcija teikti kokybišką, patikimą, aktualią ir naujausią informaciją bei įvairių formatų dokumentus. Bibliotekos funkcijos išsiplėtė, nes, be pareigos įsigyti ir skolinti skaitmeninį turinį, bibliotekos specialistai turi derinti licencijavimo sąlygas, ieškoti kompromisų tarp leidėjų ir teisių turėtojų, sudaryti sąlygas vartotojams atsisiųsti ir laisvai naudotis skaitmeniniu turiniu (IFLA Trend Report 2016 Update, 2016, p. 23).

Kita vertus, svarbu pažymėti, kad vie- niems laisvai ir lengvai prieinama, o kitiems nepasiekiama informacija nulėmė įvairių socialinių grupių, ypač stigmatizuotų, didė- jančią socialinę atskirtį. Bibliotekos, suteik- damos nemokamas paslaugas ir prieigą prie šiuolaikinių technologijų bei informacijos, sudaro sąlygas pažinti kultūrą, dalyvauti viso gyvenimo mokymosi procesuose, yra atviros ir savo koncepcija priimtinos įvairioms socialinėms grupėms. Socialinės atskirties grupės bibliotekose gali nemoka- mai naudotis internetu, ištraukti į naujas veiklas, naudotis el. paslaugomis, mokytis ir bendrauti; ištraukę bendruomenės nariai gauna pagalbą susirandant darbą, pigiau įsigyja prekes, gali el. būdu susimokėti mo- kesčius, paskambinti internetine telefonija, skaityti laikraščius ir kt. (Rutkauskienė, 2009). Bibliotekos mažina tiek besivys- tančiose, tiek išsivysčiusiose šalyse esamą atotrūkį tarp tų, kurie turi informaciją, ir tų, kuriems ji nėra prieinama (Baker ir Evans, 2011). Pavyzdžiui, Lietuvoje dviem eta- pais įgyvendintas Bilo ir Melindos Geitsų fondo remiamas projektas „Bibliotekos pažangai“ apėmė visos Lietuvos biblio- tekas ir bendruomenes: pirmuoju etapu, 2008–2011 m., bibliotekos buvo kompiute- rizuotos ir sukurta prieiga prie interneto net labiausiai nutolusiose vietovėse, o antruoju etapu, 2013–2016 m., siekta suformuoti bibliotekų kaip bendruomenių institucijų vaidmenį (Bibliotekos pažangai, 2016) – taigi, iš pradžių sukurta infrastruktūra, kuri leido mažinti informacinę atskirtį naudojant technologijas, o antruoju etapu siekta keisti bendruomenių požiūrį į informacines ir ko- munikacines technologijas bei informacijos reikšmę jų socialiniame gyvenime:

- b) *galimybė mokytis internetu ir demokra- tizuos, ir žlugdys pasaulinį mokymąsi.*
Švietimo ištekliai tampa pasiekiami

virtualioje aplinkoje, todėl galimybės mokytis yra prieinamos visiems: in- ternete kiekvienas gali rasti gausybę mokymuisi skirtos medžiagos ir prie- monių, mokytis yra pigu ir nesudėtinga. Tai padidina neformaliojo ir savaiminio mokymosi, trunkančio visą gyvenimą, reikšmę ir vertę (Riding the Waves..., 2013). 2016 m. ataskaitos papildyme atkreipiamas dėmesys į būtinybę de- rinti galimybes mokytis skaitmeninėje aplinkoje ir realioje erdvėje. Mokymasis kartu su kitais asmenimis ir galimybė naudotis informacija yra būdinga biblio- tekoms, todėl verta akcentuoti šią sritį nykstant tradicinio mokymosi vertei, keičiantis mokymo programų rengimo principams ir mokymąsi patvirtinančių dokumentų reikšmei (IFLA Trend Re- port 2016 Update, 2016, p. 24).

Bibliotekoms, viešajame diskurse tie- siogiai siejamoms su knygomis ir skaitymu, visuomenės galimybės mokytis ir gauti visą reikalingą informaciją internetu tampa ypač aktualia problema. Kinta knygų formatai ir jų vertė, nyksta skaitymas ir skaitymo kul- tūra kaip visuomenės vertybė, randasi nauji visuomenės lūkesčiai, susiję su informacijos ištekliais ir jų gavimu (Macdonald, 2012; Прайберг, 2013). Turėdami naujausias technologijas ir prieigą prie viso pasaulio informacijos, žmonės skaito daugiau, tačiau pats skaitymas skaitmeninėje aplinkoje tampa informacijos skenavimo, paieškos ir selektyvios atrankos procesus: tekstuose, kurie yra ekranuose, ieškomi svarbūs reikšminiai žodžiai, dažnai perskaitomos tik tekstų santraukos ir pirmasis puslapis, telpantis į mobiliojo įrenginio ekraną, skai- tymui stinga nuoseklumo ir susikaupimo dėl nuolat dėmesį blaškančių interaktyvių elementų aplink skaitomą tekstą, pavyz- džiui, reklaminių skydelių ir nuorodų į

kitus tekstus. Kita vertus, pastebėta, kad skaitant spausdintinį tekstą labiau linkstama jį žymėti ir anotuoti, todėl norintys labiau išsigilinti į tekstą studijuojantys asmenys skaitomus tekstus atsispausdina (Liu, 2005). Formaliame švietime dalyvaujančių asmenų informaciniai poreikiai bei informacijos naudojimas skiriasi nuo tų asmenų, kurie informacijos ieško neformaliojo švietimo tikslais, laisvalaikiui, darbui ar kitoms reikmėms. Studentai mieliau renkasi skaityti sudėtingus tekstus mobiliojo įrenginio ekrane, nes tokiu būdu turi galimybę naudotis papildomomis programomis ir funkcionalumais, kurie yra interaktyvūs ir palengvina teksto suvokimą, pavyzdžiui, elektroniniais žodynais su aktyviu turiniu ir teksto nuorodoms, kokybiškoms iliustracijomis, valdoma puslapių numeracija ir antraštėmis, teksto ir žodžių žymėjimo galimybe (Grzeschik, Kruppa ir kt., 2011). Pagrindinė tokio skaitymo būdo susiformavimo priežastis – informacijos gausa, kuri priverčia skaitytojus įvertinti tekstus per kelias akimirkas, neskiriant daug dėmesio nė vienam iš jų, ypač jei yra ieškoma medžiagos konkrečia tema.

Keičiasi bibliotekos ir knygos santykis, pradedama orientuotis į naujų formatų, interaktyvių informacijos išteklių išsigijimą, sudaromos galimybės vartotojams bibliotekose informaciją gauti greičiau ir patogiau. Bibliotekos persiorientuoja prisiimdamos požiūrį, kad technologijos, el. knygos ir bibliotekos bei įprastų formatų knygos yra suderinamos, todėl visų pirma reikia atsisakyti nebeaktualių bibliotekos paslaugų ir tapti patrauklia vieta laikui praleisti, užtikrinti, kad kiekvienas asmuo galėtų susirasti dominančią informaciją priimtiniu formatu (Шпайбепр, 2013). Bibliotekoms siūloma tapti ne tik moksleivių ir studentų ugdymo proceso pagalbininkėmis, bet ir

technologijų centrais, kuriuose vartotojai galėtų patogiai gauti informacijos naudodamiesi įvairiais išmaniaisiais įrenginiais, padėti rengti studentus darbui organizacijose, vykdyti tyrimus, projektus ir kt. veiklas, susijusias su skaitmeninio raštingumo ugdymu (Zimmerman, 2012);

c) *bus iš naujo nustatytos privatumo ir duomenų apsaugos ribos.* Vyriausybės ir organizacijos renka individų duomenis, kurie gali būti panaudoti identifikuojant asmenį ar stebint jo elgesį. Šiuolaikiniai duomenų rinkimo, stebėjimo ir analizės metodai leidžia paprasčiau ir pigiau naudoti informaciją komerciniams bei kitiems tikslams. Tai turi didelės įtakos individų privatumui ir pasitikėjimui virtualioje aplinkoje teikiamomis paslaugomis (Riding the Waves..., 2013), kartu ir teikiamomis bibliotekų. 2016 m. tendencijos sustiprėjo – prieinama informacija nulemia politinius įvykius, gali būti paviešinti privačių ir viešų asmenų svarbūs duomenys, atskleidžiami valstybių institucijų sekimo atvejai. Kiekvieną kartą naudodamiesi internetu, prisijundami prie socialinių tinklų, išsigydami el. paslaugų ir prekių, vartotojai palieka savo asmeninės informacijos pėdsakų internete, pavyzdžiui, kontaktus, todėl internete susiformuoja individų apibūdinantys duomenys, kurie yra kaip skaitmeninis asmens pirštų antspaudas (IFLA Trend Report 2016 Update, 2016). Bibliotekos prisiima informacijos valdytojų, padedančių bendruomenėms saugiai naudotis laisvai prieinama informacija ir kitomis interneto informacijos paslaugomis, vaidmenis, jose ugdomas informacinis raštingumas, skatinama atsakingai dalintis asmenine informacija internete (Riding the Waves..., 2013). Specialistai

turi pergalvoti tradicinę informacinio raštingumo programą ir daugiau dėmesio skirti asmenų skaitmeninio įvaizdžio kūrimui – kaip pasiekti, kad kiekvienas individas jaustųsi saugus internete, o jo pateikiami duomenys nebūtų panaudoti prieš jį;

- d) *hiperryšiais susietos bendruomenės klausys ir suteiks galią naujiems balsams ir grupėms*. Visuomenei vis daugiau dėmesio skiriant socialiniams tinklams ir juose kuriant socialinius ryšius ir santykius, formuojasi skaitmeninė kultūra: su draugais ir nepažįstamais asmenimis bendraujama internete per nuotolį, susipažįstama ir kuriami santykiai. Nejučiant tiesioginio kontakto su nepažįstamu asmeniu, bendravimas dažnai tampa labai atviras ir nesaugus. Tai skatina kurti elgesio skaitmeninėje erdvėje normas ir bendravimo kultūrą (IFLA Trend Report 2016 Update, 2016).

Turėdami lengvai prieinamas naujausias technologijas, individai pradėjo burtis į virtualias bendruomenes, o vietinių bendruomenių tapatumas nuolat silpnėja (Aabø, 2005). Dėl visuomenės pokyčių bibliotekoms, prisidedančioms prie bendruomenių tapatumo kūrimo, atsiveria naujos galimybės aktyviai dalyvauti virtualiose socialinėse bendruomenėse, kurios skirtos darbui, mokymuisi, laisvalaikiui ir bendradarbiavimui, prisijungti prie jau esamų virtualių bendruomenių, kur vyksta intensyvus pasikeitimas informacija, komunikacija ir kur kuriamas socialinis kapitalas (remiantis Hill ir Lee, 2010; Huvila, Ek ir Widén, 2014). Perkėlus bibliotekų ir informacijos paslaugas bei turinį į virtualią erdvę, vartotojams sudarytos galimybės konstruoti savo tapatumą virtualioje erdvėje, o bibliotekoms intensyviau tarpininkauti teikiant visuomenei informaciją apie kultūros paveldo objek-

tus, kurie yra suprantami kaip individo ir bendruomenių kuriamo tapatumo dalis. Bibliotekos sujungia skaitmeninį viso pasaulio kultūros paveldą į visuomenei prieinamus tinklus ir užtikrina prieigą: „pasitelkiant informacines ir komunikacines technologijas, kultūros paveldo, saugomos atminties institucijose, turinys gali būti skaitmeninis, vis daugiau kultūrinės ir kitos informacijos gimsta skaitmenine forma; vartotojams kuriami nauji paslaugų paketai, sudaromos prielaidos geresnei nutolusiai prieigai prie gausių vietinės, nacionalinės ir regioninės kultūros išteklių“ (Glosienė ir Rudžionienė, 2006, p. 9).

Susietos bendruomenės formuoja savo galią socialiniuose tinkluose, o bibliotekos juose įgyvendina bei skleidžia prevencines akcijas ir visuomenei aktualios informacijos sklaidos kampanijas pilietiškumo, migracijos, socialinės atsakomybės, ligų ar jas sukeliančių priežasčių temomis (pavyzdžiui, Albright ir Gavigan, 2014). Kita vertus, vyriausybė, savivalda, kitos institucijos, kurios kontroliuoja finansinius švertus, politikos formuotojai, bibliotekų savininkai ir steigėjai ne tik formuoja pagrindines informavimo akcijų ir kampanijų temas, bet ir turi galią inicijuoti bibliotekų cenzūrą, kuri pasireiškia savo turiniu nepriimtinių informacijos išteklių draudimu (Feather, 2011, p. 71–72). Taigi, galios decentralizacija visuomenėje bibliotekoms turi tokią pačią įtaką, kaip ir priklausomybė nuo centralizuotą galią turinčių institucijų, todėl šio veiksnio poveikis bibliotekoms pasireiškia specifiskai: sudaromos sąlygos visuomenei naudotis savo teisėmis, bet sykiu yra paklūstama institucijų ir politikos formuotojų nurodymams;

- e) *šiuolaikinės technologijos transformuos pasaulio informacijos ekonomiką*. Technologijų plėtra ir visuomenės lūkesčiai paskatino automatizuoti bibliotekų

veiklą, organizuoti ir įgyvendinti informacijos ir bibliotekų paslaugas, naudojant šiuolaikines technologijas ir socialinius tinklus. Visuomenės poreikis dirbti, leisti laisvalaikį, mokytis ir studijuoti pasitelkiant informacines ir komunikacines technologijas atveria naujas galimybes bibliotekoms tvarkyti, saugoti ir pateikti vietoje esantiems ir nutolusiems vartotojams įvairesnių formatų dokumentus ir kitus informacijos išteklius (internetinius filmus, muziką, sudaryti sąlygas klausytis internetinio radijo / žiūrėti internetinę televiziją). Pavyzdžiui, 3D spausdinimo galybės privertė bibliotekas iš naujo įvertinti patalpų planavimą, steigti kūrybines laboratorijas (angl. *maker spaces*), bendradarbiavimo ir susitikimų erdves (IFLA Trend Report 2016 Update, 2016). Taip pat kinta siūlomų paslaugų pobūdis, pavyzdžiui, 2013 m. atlikus vartotojų nuomonės dėl informacinių ir komunikacinių technologijų naudos Lietuvos viešosiose bibliotekose tyrimą, buvo nustatyta, kad bibliotekos paslaugomis besinaudojantys asmenys ne tik užsiima savišvieta ir dalyvauja neformalaus ugdymo programose (75 proc. tyrimo respondentų), bet ir naudoja viešąją interneto prieigą darbui ar darbo paieškoms (Vartotojų nuomonė apie informacinių ir komunikacinių technologijų naudą..., 2013).

Bibliotekų sudaroma prieiga prie interneto teigiamai veikia visas individo gyvenimo sritis – komunikacijos ir laisvalaikio, kultūros ir kalbos, švietimo, įdarbinimo ir pajamų, valdžios ir sveikatos. Teigiama, kad viešos prieigos erdvės yra taip pat naudingos dėl galybės bendrauti su kitais asmenimis, mokytis ir mokytis vieniems iš kitų, suteikti galimybes, dalintis išlaidomis

ir taupyti pinigus, dalintis informacija (Sey, Coward, Bar, Sciadas, Rothschild ir Koepke, 2013, p. 164). Bibliotekose vykstantis bendradarbiavimas gali būti vertinamas kaip stiprėjančios dalijimosi ekonomikos dalis (angl. *sharing economy*): *vartotojai turi galimybę pasiskolinti ar dalintis kelionėmis automobiliu, transporto priemonėmis, elektriniais įrenginiais, parkavimo vietomis, namais ir laisvais kambariais* (IFLA Trend Report 2016 Update, 2016, p. 29).

Apskritai, tinklaveikos visuomenės sukuriamas kontekstas – aplinkos veiksnių poveikis ir veiklos tendencijos – bibliotekoms yra pamatinis, nes kinta jų veiklos visuma ir apibrėžimas, formuojami šiuolaikiniai bibliotekos konceptai.

Bibliotekos tinklaveikos visuomenėje konceptualizavimas

Vertinant pokyčius kultūros srityje, kuriai pagal savo prigimtį priskiriamos ir bibliotekos, bei siekiant atskleisti kultūros vartotojų ir kultūros paslaugų teikėjų naujajį santykį, remiamasi *Kultūros 2.0* ir *Kultūros 3.0* teorija. Bibliotekų, kaip ir kitų kultūros įstaigų, vartotojų poreikiai, santykis su organizacija ir elgesys joje kinta: *Kultūrai 2.0* būdinga tai, kad „darosi vis sunkiau atskirti kultūros gamintoją nuo vartotojo <...> tas pats individas įkūnija ir vieną, ir kitą vaidmenį, nes jie tarpusavyje sukeičiami, o gaminimas ir vartojimas tampa skirtingomis to paties ciklo fazėmis“ (Klavis, 2015, p. 88), o labiau į skaitmeninę erdvę orientuoti *Kultūros 3.0* vartotojai siekia įtrauktumo, patys prisideda prie kultūros kūrimo proceso, aktyviai naudojasi skaitmeninės aplinkos pranašumais, domisi dalyvavimu kultūroje ir siekia didesnio kultūros institucijų prieinamumo (Klavis, 2015).

Formuojant bibliotekos konceptus atsižvelgiama ir į visuomenės poreikius bei ryšį

su institucija, vertinamos teikiamos bibliotekų ir informacijos paslaugos, sudaroma prieiga prie pasaulio informacijos šaltinių, bendruomenės ir socialinės grupės įtraukiamos į viso gyvenimo mokymosi procesus, įgyvendinamos skaitmeninio raštingumo ugdymo ir edukacinės, skaitymo skatinimo ar kitos veiklos. Pagal tai, kokia yra visuomenės ir bibliotekų sąveika, kai sudaromos sąlygos visuomenei dalyvauti, kurti bibliotekos turinį, dalytis žiniomis, siekti pasitenkinimo dirbant, leidžiant laisvalaikį, mokantis, studijuojant ir kt., išskiriami šie galimi bibliotekos ir visuomenės ryšiai (Nguyen, Partridge ir Edwards, 2012):

- *vienkryptis ekspertinis ryšys* įgyvendinamas tuomet, kai bibliotekininkai vertinami kaip autoritetai, geriausiai žinantys, ko reikia vartotojams, o vartotojai pasyviai priima tai, ką biblioteka gali pasiūlyti;
- naujos bibliotekų / bibliotekininkų ir vartotojų galimybės gauti informaciją ar pasinaudoti bibliotekos paslauga yra susijusios su technologijų plėtra – at-

siranda bibliotekos kaip *informacijos paslaugų teikėjo ir bibliotekos vartotojo kaip paslaugą pasirenkančio asmens santykis*;

- aktyvus socialinių tinklų kūrimas ir naudojimas visuomenėje, socialinės struktūros pasikeitimai nulėmė, kad *vartotojai, aktyviai dalyvaudami bibliotekos veikloje*, kuria bibliotekos paslaugų ir produktų turinį. Įsigali bibliotekų paslaugų savitarna, o iš bibliotekos tikimasi aktyvios socialinės ir kultūrinės veiklos.

Biblioteka yra kuriama tuomet, kai jos erdvė ir lankytojo patirtis sukuria visumą: „biblioteka kaip erdvė yra daugiau nei kambarys ar pastatas, kuriame yra objektų kolekcija. Tai yra erdvė, kurioje yra galimybė įgauti įvairių patirčių“ (Radford, Radford ir Lingel, 2015, p. 741). Šiuolaikinių bibliotekos konceptų apibrėžimuose bibliotekos ir visuomenės ryšys suprantamas kaip *dalyvaujamas* dėl bibliotekos įgyvendinamų socialinių funkcijų neatskiriamumo nuo visuomenės poreikių įgyvendinimo (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. *Bibliotekos ir visuomenės ryšys pagal šiuolaikinius bibliotekos konceptus (sudaryta autorės, remiantis šaltiniais)*

<i>Bibliotekos ir visuomenės ryšys (pagal Nguyen, Partridge ir Edwards, 2012)</i>	<i>Bibliotekos konceptas</i>	<i>Apibrėžimas</i>	<i>Koncepto akcentai</i>		
			<i>I¹</i>	<i>II²</i>	<i>III³</i>
Vienkryptis ekspertinis	Biblioteka I	Biblioteka I – orientuota į paslaugų teikimą vartotojams biblioteka (Nesta ir Mi, 2011)	+		
Paslaugų teikėjo ir vartotojo santykis	Biblioteka II	Biblioteka II – orientuota į paslaugų teikimą vartotojams biblioteka, naudojanti naujausias technologijas savo veikloje (Nesta ir Mi, 2011)	+	+	
	Biblioteka 1.0	Biblioteka 1.0 – konservatyvi tradicinė biblioteka, kurioje vartotojai yra pasyvūs paslaugų gavėjai (Kwanya, Stilwell ir Underwood, 2012)	+		
Vartotojų aktyvus dalyvavimas bibliotekos veikloje	Biblioteka III	Biblioteka III yra orientuota į informacijos prieinamumo užtikrinimą ir pasižymi integracija į semantinį tinklą (Nesta ir Mi, 2011)	+	+	+

<i>Bibliotekos ir visuomenės ryšys (pagal Nguyen, Partridge ir Edwards, 2012)</i>	<i>Bibliotekos konceptas</i>	<i>Apibrėžimas</i>	<i>Koncepto akcentai</i>		
			<i>I¹</i>	<i>II²</i>	<i>III³</i>
Vartotojų aktyvus dalyvavimas bibliotekos veikloje	Biblioteka 2.0.	Saitynas 2.0 naudojamas bibliotekos tikslams, siekiant įtraukti bibliotekos bendruomenę į veiklas (Lankes, Silverstein ir Nicholson, [2007])	+	+	+
		Pagal formulę: <i>Biblioteka 2.0 = (knygos + žmonės + radikalus pasitikėjimas) x dalyvavimas</i> (Fichter, 2006)		+	+
		Biblioteka 2.0 siejama su socialinio saityno technologijomis, kurios formuoja naują vartotojų dalyvavimo bibliotekų veikloje kultūrą. Biblioteka 2.0 modelis sudarytas iš septynių elementų: interaktyvumas, vartotojai, dalyvavimas, bibliotekos ir bibliotekų paslaugos, saitynas ir saitynas 2.0, technologijos ir priemonės (Holmberg, Huvila, KronqvistBerg ir Widén-Wulff, 2009)	+	+	+
	Biblioteka 3.0	Biblioteka 3.0 suprantama kaip patikimų žinių šaltinis, kurį vartotojas gali naudoti informacijos paieškai, atrankai ir įvairių formatų dokumentų naudojimui (Kwanya, Stilwell ir Underwood, 2012)		+	+
	Biblioteka 4.0	Diskutuojamas konceptas: biblioteka suprantama kaip atvira interneto prieiga turinti erdvė meditacijai, relaksacijai ir idėjoms generuoti (Kwanya, Stilwell, Underwood, 2012)			+
	Biblioteka 3D	Biblioteka 3D – biblioteka, teikianti paslaugas virtualioje aplinkoje, pavyzdžiui, „Second Life“ (Shafique ir Riedling, 2013)		+	+
	Dalyvaujamoji biblioteka	Dalyvaujamosios bibliotekos koncepte išimtinai akcentuojamas dalyvavimas kuriant biblioteką, neatmetant, tačiau ir nesureikšminant technologijų bei jų naudojimo bibliotekos veikloje (Nguyen, Partridge ir Edwards, 2012)		+	+
Naujosios bibliotekinių kystės teorija	Kuriama naujoji kompaktiška socialinė erdvė (angl. <i>new social compact</i>), kurioje bendruomenė ir bibliotekininkai dirba išvien, įgyvendindami misiją tobulinti ir gerinti visuomenės žinių plėtojimą (Lankes, 2011)			+	

¹ Informacijos ir bibliotekų paslaugos; ² Technologijos ir socialiniai tinklai; ³ Informacijos prieinamumas ir dalyvaujamumas

Šiuolaikiniuose bibliotekos konceptuose akcentuojami keli pagrindiniai pokyčiai: informacijos vartojimo specifika, bibliotekos paskirties ir taikomų veiklos priemonių permąstymai, bibliotekos paslaugų pokyčiai. Išskirtus šiuolaikinius bibliotekos konceptus tikslinga skirstyti į dvi grupes pagal aprašomą bibliotekos ir visuomenės ryšį (Juchnevič, 2016):

1. Šiuolaikiniai bibliotekos konceptai, kurie akcentuoja *bibliotekos ir visuomenės ryšių pasikeitimus dėl naudojamų informacinių ir komunikacinių techno-*

logijų, saityno ir informacinių sistemų pobūdžio: Biblioteka I, Biblioteka II, Biblioteka III, Biblioteka 1.0, Biblioteka 2.0, Biblioteka 3.0, Biblioteka 3D. Šiuolaikinės technologijos lemia bibliotekos evoliuciją, tačiau nekeičia bibliotekos socialinio vaidmens esmės.

2. Šiuolaikiniai bibliotekos konceptai, kurie akcentuoja *bibliotekos ir visuomenės ryšių pokyčius dėl pasikeitimų visuomenės struktūrose*: (iš dalies) Biblioteka 2.0 ir Biblioteka 3.0; Biblioteka 4.0, Dalyvaujamoji biblioteka, Naujosios

bibliotekininkystės teorija. Ieškoma naujų bibliotekos socialinių vaidmenų, kai visuomenei sudaromos sąlygos dalyvauti kuriant bibliotekos turinį, dalijantis žiniomis, siekiant pasitenkinimo darbu, leidžiant laisvalaikį, mokantis, studijuojant ir kt.

Galima pastebėti, kad bibliotekos konceptualizavimas grindžimas skirtingais požiūriais į aplinkos įtaką bibliotekoms. Pavyzdžiui, saityno įtaka gali būti vertinama kaip pokyčių bibliotekose katalizatorius (vertinant dalyvaujamosios medijos ir skaitmeninės kultūros plėtrą) arba tik kaip pokyčių dalis (kai saityno priemonės taikomos teikiant įprastas bibliotekų paslaugas, siekiama prisitaikyti prie vartotojų poreikių naudojant tinklaraščius bei socialinius tinklus) (Carlsson, 2015). Šiaip ar taip, visuose šiuolaikiniuose bibliotekos konceptuose išskiriami pagrindiniai elementai, kurie aptariami koncepto lygmeniu.

Šiuolaikinio bibliotekos koncepto elementų sąveikos

Konceptą sudarantys elementai gali būti įvardijami kaip subjektai (pavyzdžiui, vartotojai), objektai (pavyzdžiui, bibliotekos pastatai), apčiuopiami ir neapčiuopiami ištekliai, įgyvendinamos funkcijos, veiklos, sukuriamas produktas ar išpūdis (pavyzdžiui, įtrauktumas). Šiame kontekste, vertinant bibliotekos ir visuomenės sąveikas dėl visuomenės išitraukimo ir dalyvaujamo, išskiriami ir analizuojami keli pagrindiniai elementai pagal dalyvaujamosios bibliotekos konceptą (remiantis Nguyen, Partridge ir Edwards, 2012; Nguyen, Partridge ir Edwards, 2013):

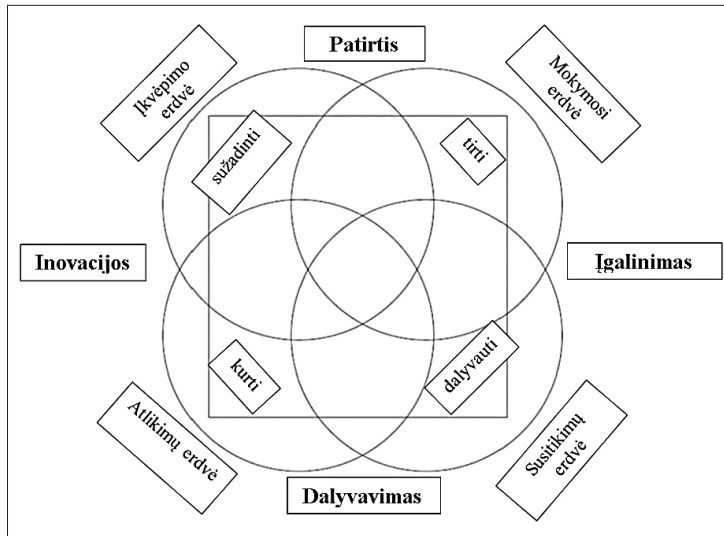
- *Žmogiškasis veiksnys: vartotojai ir bibliotekininkai.* Vartotojai įgauna didesnę galią bibliotekoms, nes dalyvaudami bibliotekos veiklose jie ne tik pagal savo

poreikius kuria kultūros ir edukacijos programas, bet ir įgyvendina informacines veiklas kartu su bibliotekininkais. Vartotojai turi galimybę atsakyti į informacines kitų vartotojų užklausas, patarti ar rekomenduoti informacijos išteklius, vertinti, komentuoti ir siūlyti informacijos išteklius bibliotekos fondams papildyti. Dažniausiai tai yra daroma per socialinių tinklų įrankius, vertinant ir siūlant bibliotekoms naujus leidinius, komentuojant ir bendraujant su kitais bibliotekos socialinio tinklo paskyros sekėjais. Vartotojų įtaka bibliotekoms pasireiškia ir tuo, kad saityno priemonėmis vartotojai, taip pat kaip ir bibliotekininkai, turi galimybę žymėti, kataloguoti dokumentus ir kurti metaduomenis (angl. *bookmarking* ir *tags*) – visuomenė yra ne tik informacijos vartotoja, ji tampa informacijos (bendra)autore ir teikėja, o prieinami informacijos tvarkymo įrankiai sukuria konkurenciją bibliotekoms, nes individai, kurie naudojami socialiniais tinklais, patys tampa informacijos specialistais ir atlieka jų vaidmenis. Kita vertus, nors bibliotekininkas nebėra informacijos srities autoritetas, jis priiima naujų vaidmenų, yra vertinamas kaip pagalbininkas vartotojui dirbant su dideliais informacijos srautais, persiorientavęs nuo rūpinimosi išskirtinai informacijos ištekliais prie vartotojų poreikių tenkinimo (Nguyen, Partridge ir Edwards, 2012).

Bibliotekos specialistų funkcijos sietinos su saityno, naujesnių jo versijų ir virtualių socialinių tinklų priemonių naudojimu darbe. Plečiamas bibliotekininkų darbui reikalingų kompetencijų laukas (Holmberg, Huvila, Kronqvist-Berg, Nivakovski ir Widén, 2013). Pagal bibliotekininko socialinių tinklų naudojimo įgūdžių lygį ir jų

taikymą darbe bibliotekininkai priskiriami *raštingiesiems, taikantiems socialinius tinklus veikloje* (angl. *social media literate*), *socialinių tinklų vartotojams laisvalaikiu*

drauti, leisti laisvalaikį, mokytis, dirbti, ilsėtis ar kitaip save realizuoti tinkančios fizinės vietos (Nguyen, Partridge ir Edwards, 2013). Biblioteka kaip hetero-

1 pav. **Keturių erdvių modelis**
(Jochumsen, Rasmussen ir Skot-Hansen, 2012, p. 589)

(angl. *social media spartime*), *dirbantiems su socialiniais tinklais* (angl. *social media workers*) ir *nepažengusiems socialinių tinklų srityje* (angl. *social media laggards*) (Vanwynsberghe, Vanderlinde, Georges ir Verdegem, 2015).

Vartotojai ir bibliotekininkai bendrai kuria bibliotekos turinį, nuo bibliotekos kasdienybės neatsiejamas tapo pojūtis, kad vartotojas nėra tik svečias bibliotekoje, dažniau jis yra sprendimus priimantis erdvės savininkas, kuris savo suinteresuotumu ir dalyvavimu nulemia bibliotekos veiklos kryptį.

- **Infrastruktūra (erdvės)** – biblioteka turi vartotojui ne tik pasiūlyti galimybę naudotis paslaugomis ir ištraukti į virtualioje erdvėje esančias veiklas, bet ir sukurti dalyvavimo fizinėje aplinkoje galimybes. Vartotojai ieško patogios, ramios, saugios, patikimos, malonios ben-

topija* pasireiškia tuo, kad ji suprantama kaip vieta, kurioje galima žaisti, kurti ir patirti nuotykių – svarbiausia tai, kokią patirtį suteikia biblioteka lankytojui (Radford, Radford ir Lingel, 2015). Taigi, biblioteka suprantama kaip vieta, kurioje galima veikti – įgyvendinti savo socialinius siekius: sau, šeimai, bendruomenei ar visuomenei, su draugais, artimais žmonėmis. Toks veikimas bibliotekoje apibrėžiamas sukurtu moksliskai pagrįs-

* Vienas iš požiūrių į bibliotekos erdves yra paremtas heterotopijos – ne įsivaizduojamos ir idealios vietos (priešprieša utopijai), o realios vietos, kurioje žmonės gyvena, būna, – apibrėžimu. Biblioteka dažnai suprantama kaip pastatas, erdvė, fizinė vieta realioje aplinkoje, kuriai visuomenė turi tam tikrus būdingus lūkesčius, jai priskiriamos elgesio taisyklės, numatyti galios santykiai, kurie nurodo, kaip žmonės turi elgtis konkrečioje erdvėje ir su kitais toje erdvėje esančiais žmonėmis (Radford, Radford ir Lingel, 2015).

tu ir praktikoje taikomu keturių erdvių modeliu (Jochumsen, Rasmussen ir Skot-Hansen, 2012). Bibliotekos erdvių modelis kurtas remiantis keturiais su bendruomenėmis dirbančių bibliotekų tikslais: patirti, dalyvauti, įgalinti ir skatinti inovacijas. Atliepdamos šiuos tikslus ir visuomenės / bendruomenės poreikius, bibliotekos kuria mokymosi, susitikimų, atlikimo ir įkvėpimo erdves (žr. 1 pav.).

Priklausomai nuo to, ką lankytojas kiekvienoje iš bibliotekos numatytų erdvių veikia, bibliotekos įgauna pirmosios (biblioteka kaip namai), antrosios (biblioteka kaip mokykla ar darbas) ar trečiosios (biblioteka kaip susitikimų ir bendravimo vieta) erdvės funkcijas (žr. 2 lentelę).

Bibliotekos kaip pirmosios, antrosios ir trečiosios erdvės apibūdinimai dažnai sulaukia mokslininkų kritikos. Pavyzdžiui, yra nustatyta, kad jaunimas į jų poreikiams pritaikytą biblioteką ateina dėl neįpareigojančios aplinkos, kurioje galima pabendrauti, susitikti su draugais, bet tai yra tik antraeiliai tikslai. Vis dėlto pirmasis tikslas, dėl kurio jaunimas lankosi bibliotekoje, yra galimybė mokytis be trukdžių, kurie yra būdingi namams (televizorius, internetas, muzikos instrumentai, maistas, namiškiai ir kt.). Taigi, bibliotekos neatitinka tiesioginės

antrosios ar trečiosios erdvės apibūdinimo, bet, vertinant jaunimo poreikių įgyvendinimą, gali būti įvardytos kaip socialinė, studijų, taip pat informacijos ir (ar) laisvalaikio erdvė (Lin, Pang ir Luyt, 2015).

Bibliotekos taip pat persikelia į virtualią erdvę – į virtualią erdvę perkeliamos realioje erdvėje teikiamos paslaugos arba kuriamos naujos bibliotekos paslaugos, pavyzdžiui, teikiamos bibliotekininkų konsultacijos dėl informacijos išteklių, pristatomi renginiai, įgyvendinamos dirbtuvės, organizuojamos skaitmeninių objektų ekspozicijos ir parodos, vyksta knygų klubų ir diskusijų grupių susitikimai, įgyvendinamos skaitmeninio raštingumo programos ir kt. (Shafique ir Riedling, 2013).

Bibliotekos išplėtojo savo infrastruktūrą ne tik fiziniame erdvėje, bet ir įsikūrė virtualioje erdvėje. Tai sudaro galimybes teikti vartotojams paslaugas, atsižvelgiant į jų lūkesčius. Tiek bibliotekos fizinės, tiek virtualios erdvės yra pritaikytos vartotojų įsitraukimui ir sąveikai.

- *Šiuolaikinės technologijos* nėra vienintelis ir svarbiausias bibliotekos konceptų elementas, tačiau yra reikšmingas. Daug bibliotekos paslaugų teikiama naudojant kompiuterinę (angl. *hardware*) ir programinę (angl. *software*) įrangą, saityno versijas ir socialinės medijos priemo-

2 lentelė. **Biblioteka kaip pirmoji, antroji ar trečioji vieta** (pagal Aabø ir Audunson, 2012)

<i>Biblioteka kaip erdvė</i>	<i>Biblioteka kaip pirmoji erdvė</i>	<i>Biblioteka kaip antroji erdvė</i>	<i>Biblioteka kaip trečioji erdvė</i>
Būdingi bruožai	<i>Biblioteka kaip namai.</i> Ieškoma namams, buičiai reikalingos informacijos; įtvirtinami šeimos instituto vaidmenys, pavyzdžiui, tėvai su vaikais kartu praleidžia šeštadienio rytą bibliotekoje.	<i>Biblioteka kaip mokykla ar darbas.</i> Ieškoma darbui, mokslams ar studijoms reikalingos informacijos, bibliotekos erdvėse dirbama, savarankiškai studijuojama, ruošiamasi pamokoms, atliekami namų darbai.	<i>Biblioteka – susitikimų ir buvimo vieta.</i> Bibliotekoje organizuojami susitikimai, bendraujama ir bendradarbiaujama.

nes. Bibliotekose diegiamos savitarnos technologijos, elektroninės paslaugos, informacinės sistemos, saityno versijų priemonės, atvirojo kodo, vikio programos ir kt., kuriomis naudotis skatinami vartotojai (Kelly ir kt., 2009; Nguyen, Partridge ir Edwards, 2012; Nguyen, Partridge ir Edwards, 2013).

Apskritai, socialinių tinklų naudojimo bibliotekose tikslai yra komunikacija, dalijimasis turiniu, socialinių tinklų kūrimas ir visuomenės patalka (angl. *crowdsourcing*) organizuojant bibliotekos paslaugas. Be to, bibliotekos, taikydamos socialinių tinklų priemones, gali lengviau susisiekti ir informuoti vartotojus, paprasčiau gauti grįžtamąjį ryšį apie bibliotekos paslaugas ir turimus fondus, vertindamos bibliotekos turimus leidinius kurti žymas (angl. *tags*) tekstams ar kitais būdais įsitraukti į veiklas (Anttiroiko ir Savolainen, 2011).

Šiuolaikinės technologijos supaprastino bibliotekos specialistų darbą, nes daugelis techninių darbų buvo automatizuoti, sistemos leidžia paprasčiau ir sklandžiau įgyvendinti bibliotekinius procesus. Tačiau dabar šiuolaikinės technologijos bibliotekose taikomos kuriant bibliotekos patrauklumą vartotojui – kuo paprasčiau ir greičiau surasti reikiamą informaciją ir kuo įdomiau ir prasmingiau praleisti laiką.

- *Informacijos ištekliai* – nauji informacijos išteklių formatai išplėtė pasirinkimą bibliotekų vartotojams. Bibliotekų informacijos išteklius ir paslaugas papildo el. knygos, el. žurnalai ir kiti el. informacijos ištekliai, o bibliotekininkų funkcijos persikelia nuo dokumentų įsigijimo prie turinio (taip pat ir atvirosios prieigos) kuravimo. Kaip teigia Davidas W. Lewisas (Lewis, 2007), bibliotekų informacijos išteklių formavimo strategijas verta permąstyti ir užbaigti bibliotekos fondo perėjimą nuo spausdintinio prie

elektroninio; atsisakyti turimų spausdintinių dokumentų fondų; perkurti bibliotekos erdves, kai jos taps laisvos iškrausčius bibliotekų fondus; pergalvoti bibliotekines ir informacines priemones, išteklius ir konsultacijas. Taigi, bibliotekininkai nuo knygų saugotojų pereina prie informacijos kūrėjų, organizatorių ir patarėjų funkcijų (Nguyen, Partridge ir Edwards, 2012). Kita vertus, el. išteklių naudojimas, bibliotekų ir autorių teisių turėtojų santykių pasikeitimai nulėmė, kad bibliotekos tapo aktyvios konsultantės autorių teisių srityje ir perima leidybinę veiklą (Manžuch, Macevičiūtė ir Adomavičius, 2012).

Keičiantis informacijos išteklių pobūdžiui ir plėtojantis el. paslaugoms, bibliotekos siekia geriau organizuoti duomenų bazes; nebrangiai, patogiai ir tinkamai įgyvendinti prieigą prie interneto; suteikti prieigą prie vietinės informacijos per hipertekstą (Maddern, 2002). Tai skatina kurti bibliotekas, kurių fondus sudaro el. informacijos ištekliai, daugiau dėmesio skiriama tokių išteklių atrankai, vartotojai gali prieiti prie bibliotekos informacijos išteklių per nuotolį, naudotis jais patogiu metu.

- *Informacijos ir bibliotekų paslaugos* – informacijos ir bibliotekų paslaugų kokybės ir kaitos praktika remiasi turimais ištekliais, dažniausiai finansiniais, ir kuriama bibliotekų politika. Bibliotekų paslaugos negali būti kuriamos be investicijų, o bibliotekų plėtra sietina su papildomais ištekliais, reikalingais, pavyzdžiui, kompiuterinei ir programinei įrangai įsigyti, bibliotekininkų mokymams. Taigi, bibliotekoms tampa ypač svarbi nuosekli vadyba, bibliotekų srities ir nacionalinė kultūros politika (apie socialinius ir ekonominius dalyvaujamosios bibliotekos veiksnius – Nguyen, Partridge ir Edwards, 2013).

Maria Kronqvist-Berg (2014), analizuo-
dama visuomenės, kuri naudojasi socialinių
tinklų teikiamomis galimybėmis, ir viešųjų
bibliotekų sąveiką vykdant informacinę
veiklą, atkreipia dėmesį į vartotojų infor-
macinės elgsenos pasikeitimus, praktinius
informacijos naudojimo aspektus ir bibli-
otekų informacinę veiklą. Pasak šios auto-
rės, bibliotekų ir socialinių tinklų sąveika,
skirta vartotojų patogumui, apima septy-
nias bibliotekų vartotojų įgyvendinamas
informacines veiklas: skaitymą, paiešką,
kūrimą, komunikaciją, informavimą, tarp-
pininkavimą (angl. *mediating*) ir pagalbą
(angl. *contributing*). Kiekvienas iš pami-
nėtų informacinės veiklos elementų nurodo
bibliotekos paslaugų tobulinimo kryptis.

Tobulėjant bibliotekų paslaugoms ir jų
teikimui, vartotojai turi didesnės galios ir
įtakos bibliotekų paslaugoms, labiau jas
kontroliuoja, yra labiau nepriklausomi, nes
gali savarankiškai įgyvendinti dalį teikia-
mų bibliotekos ir informacijos paslaugų,
pavyzdžiui, atlikti informacijos paiešką
be bibliotekininko pagalbos. Savo ruožtu,
atliepdamos vartotojų poreikius, bibliotekos
rūpinasi galimybių savitarnos vartotojams
sudarymu ir patogią prieigą prie informaci-
jos (Nguyen, Partridge ir Edwards, 2012).

Išskiriamų elementų (vartotojai ir bi-
bliotekininkai, infrastruktūra, informacijos
ištekliai, šiuolaikinės technologijos, bibli-
otekų ir informacijos paslaugos) visumos
veikimas yra bibliotekos, kuri yra orientuota
į tinklaveikos visuomenę ir sudaro sąlygas
vartotojams dalyvauti kuriant biblioteką,
esminis išskirtinumas.

Išvados

Bibliotekos kaip socialinės institucijos
profilis neatpažįstamai keičiasi dėl visuo-
menei būdingos *tinklaveikos*, apimančios
šiuolaikinių technologijų plėtrą bei infor-

macijos gausą, naujus vartotojų poreikius,
susijusius su informacijos bei kultūros pas-
laugomis ir produktais, intensyvų vartotojų
įsiliejimą į kultūros kūrimą, siekis dalyvauti
informacijos ir kultūros institucijų veikloje.
Bibliotekos kaip institucijos profilį sudaro
ne tik informacijos ir bibliotekos paslau-
gos labai apibrėžtoje bibliotekos pastato
erdvėje, bet ir veikimas miestų, regionų
bendruomenėse, kitose žmonių susibūrimo
vietose, o svarbiausia – kuriamos elektroni-
nės paslaugos, kurios perkeliamos į virtualią
erdvę ir sudaro sąlygas interaktyvumui ir
dalyvaujamumui.

Dinamiškas tinklaveikos visuomenės
aplinkos pokyčių kontekstas nulemia bibli-
otekų srities politiką ir strategiją, keičiasi
bibliotekininkystės paradigmos ir bibli-
otekų kaip socialinių institucijų konceptai.
Straipsnyje išskiriami keli pagrindiniai
bibliotekoms poveikį darantys tinklavei-
kos visuomenės veiksniai: a) individų ir
bendruomenių tapatumo poreikio augimas
ir galios decentralizavimas – tai, kas buvo
monopolizuota institucijų, dabar yra per-
skirstyta visuomenėje tarp bendruomenių,
individai perima kūrimo ir organizavimo
procesus; b) socialinių struktūrų pokyčiai –
naujas supratimas apie kuriamo socialinio
statuso poreikį ir ekonomika, grįsta infor-
macija; c) skaitmeninių technologijų plėtra
ir informacinės elgsenos kaita – matuojama
tiek kiekybiniais, tiek kokybiniais poky-
čiais, nes daugėja ne tik technologijų ir
informacijos kiekis, bet ir jos naudojimo
priežastys ir būdai.

Vertindamos aplinkos veiksnius, tarp-
tautinės bibliotekų srities organizacijos
apibrėžia kelias bibliotekų veiklai instituci-
niu, nacionaliniu ir tarptautiniu lygmenimis
įtaką darančias tendencijas. Numatoma, kad
didės informacijos turinčių ir neturinčių
individų atskirtis, todėl bibliotekoms teks

didesnė atsakomybė dirbti su socialiai jautriomis grupėmis; stiprės viso gyvenimo mokymosi siekiai, o bibliotekos bus neatsiejama šio proceso dalis; bibliotekos, kaip ir kitos viešojo sektoriaus institucijos, teikiančios paslaugas, kurių metu renkami asmenų duomenys (pavyzdžiui, fiksuojami asmens pasirenkami leidiniai), turės didesnę atsakomybę savo vartotojams šiuos duomenis saugoti ir naudoti tinkamai; bibliotekoms vis didesnę įtaką darys bendruomenės ir pokyčiai darbo ir laisvalaikio srityje dėl technologijų ir informacijos gausos.

Kiekvienas tinklaveikos visuomenės veiksnys daro specifinę įtaką bibliotekoms, tačiau tik jų visuma sudaro prielaidas formuoti šiuolaikinių bibliotekos konceptams. Bibliotekos tinklaveikos visuomenėje konceptualizavimas paremtas trimis skirtingais požūriais: a) konceptualiuoju, b) institucijos vaidmenų, misijos ir profesinės veiklos pokyčiais arba c) naujų priemonių naudojimo darbe reikšmės vertinimu. Viena vertus, ūiuolaikiniai bibliotekos konceptai suponuoja, kad bibliotekos veikia visiškai naujai naujoje aplinkoje, kita vertus, konceptuose gali būti akcentuojamas tik naujų priemonių naudojimas bibliotekos veikloje. Visuomenė tampa neatsiejama biblioteką kurianti dalis, aktyvus paslaugų naudotojas, o bibliotekininko vaidmenys kinta nuo autoritetingo informacijos eksperto iki informacijos konsultanto bei informacinio raštingumo ugdytojo.

Ūiuolaikiniai bibliotekos konceptai aprėpia ir sujungia kelis pagrindinius elementus: ūmogiškąjį veiksni (vartotojai ir bibliotekininkai), infrastruktūrą (erdvės),

ūiuolaikines technologijas, informacijos iūteklius bei informacijos ir bibliotekų paslaugas. Visų elementų jungiamoji grandis – interaktyvumas ir dalyvaujamumas. Vartotojai siekia būti bibliotekos dalimi – naudotis bibliotekos paslaugomis, bendradarbiauti su kitais vartotojais, prisidėti prie informacijos rengimo ir informacijos iūteklių organizavimo, savarankiškai organizuoti kultūrinės veiklas bibliotekose. Taip pat didelę įtaką padarė galimybė bibliotekos veiklas perkelti į virtualią erdvę – bibliotekos tapo pasiekiamos auditorijai, kuri nėra linkusi naudotis įprastomis jos paslaugomis, bet nori patogios prieigos prie informacijos iūteklių.

Remiantis ūiuolaikiniais bibliotekos konceptais ir dalyvaujamumo principu tikslinga strategiškai planuoti tolesnę bibliotekų veiklą, taikyti pagrindinius principus praktinėje veikloje ir jais remtis planuojant ir įgyvendinant bibliotekų srities politiką. Pabrėžtina, kad atliepdamos tinklaveikos visuomenės lūkesčius ir sekdamos pagrindines savo srities tendencijas, bibliotekos turi atkreipti dėmesį į specialistų kvalifikaciją ir kompetencijas; organizuojant bibliotekų erdves, turi būti atsiūvelgiama į visuomenės poreikius, o ne siekiama „sutalpinti“ knygas; sudaromos sąlygos naudotis ūiuolaikinėmis technologijomis ir el. iūtekliais, kurie yra prieinami per nuotolį; bibliotekos turi būti pasiekiamos virtualioje erdvėje ir kt. Vienas svarbiausių dalyvaujamumo principų yra tas, kad visuomenei sudaromos sąlygos kurti jiems reikalingą ir priimtina biblioteką.

LITERATŪRA

- AABØ, Svanhild (2005). The role and value of public libraries in the age of Digital technologies [interaktyvus]. *Journal of Librarianship and Information Science*, vol. 37 (4), p. 205–211. Sage Publications. DOI 10.1177/0961000605057855.
- AABØ, Svanhild; AUDUNSON, Ragnar (2012). Use of library space and the library as place [interaktyvus]. *Library & Information Science Research*, 34(2), p. 138–149. DOI:10.1016/j.lisr.2011.06.002.
- AHARONY, Noa. (2012). Facebook use in libraries: An exploratory analysis [interaktyvus]. *Aslib Proceedings*, 64(4), p. 358–372. DOI 10.1108/00012531211244725.
- AHARONY, Noa (2013). Facebook use by Library and Information Science students [interaktyvus]. *Aslib Proceedings*, vol. 65, iss 1, p. 19–39. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.1108/00012531311297168>.
- ALBRIGHT, Kendra; GAVIGAN, Karen (2014). Information Vaccine: Using Graphic Novels as an HIV/AIDS Prevention Resource for Young Adults [interaktyvus]. *Journal of Education for Library & Information Science*, vol. 55, issue 2, p. 178–185. Prieiga per internetą: <http://connection.ebscohost.com/c/articles/95121309/information-vaccineusing-graphic-novels-as-hiv-aids-prevention-resource-young-adults>.
- ANTTIROIKO, Ari-Veikko; SAVOLAINEN, Reijo (2011). Towards Library 2.0: The Adoption of Web 2.0 Technologies in Public Libraries. *Libri: International Journal of Documentation*, vol. 61, no. 3, p. 429–441.
- BAKER, David; EVANS, Wendy (2011). Libraries, society and social responsibility. In *Libraries and Society* : Role, responsibility and future in an age of change / David Baker ir Wendy Evans. Oxford, Cambridge, New Delhi. Chandos Publishing. Chandos information professional series, p. 1–16. ISBN: 978-1-84334-131-4 (print).
- Bibliotekos pažangai* [interaktyvus]. 3 erdvė. Prieiga per internetą: <http://3erdve.lt>.
- CARLSSON, Hanna (2015). Researching public libraries and the social web, 2006–2012 [interaktyvus]. *Journal of Documentation*, vol. 71, no. 4, p. 632–649. Emerald Group Publishing Limited. DOI 10.1108/JD-03-2014-0046.
- CASTELLS, Manuel (2000). Toward a Sociology of the Network Society [interaktyvus]. *Contemporary Sociology*, vol. 29, no. 5 (September), p. 693–699. Stable URL: http://www.jstor.org/stable/2655234?seq=1#page_scan_tab_contents.
- CASTELLS, Manuel (2005, 2006, 2007). *Informacijos amžius. Ekonomika, visuomenė ir kultūra*. T. 1: Tinklaveikos visuomenės raida. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2005. 536 p.; T. 2: Tapatumo galia. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2006. 480 p.; T. 3: Tūkstantmečio pabaiga. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2007. 416 p.
- FEATHER, John (2011). Free and equal access: a conundrum for the information society. In *Libraries and Society: Role, responsibility and future in an age of change* / David Baker ir Wendy Evans. Oxford, Cambridge, New Delhi. Chandos 170 Publishing. Chandos information professional series, p. 67–79. ISBN: 978-1-84334-131-4 (print).
- FICHTER, Darlene (2006). *Web 2.0, Library 2.0 and Radical Trust: A First Take* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://library2.usask.ca/~fichter/blog_on_the_side/2006/04/web-2.html.
- FRASER, Matthew; DUTTA, Soumitra (2010). *Mano virtualieji aš*. Kaip socialiniai tinklai keičia darbą, gyvenimą ir pasaulį. Vilnius: Eugrimas. 476 p.
- GLOSIENĖ, Audronė; RUDŽIONIENĖ, Jurgita (2006). Kultūros paveldo institucijų plėtra: politikos, technologijų, inovatyvios praktikos ir mokslinių tyrimų sąveika. *Informacijos mokslai*, t. 36, p. 9–26.
- GRZESCHIK, Kathrin; KRUPPA, Yevgeniya; MARTI, Diana; DONNER, Paul (2011). Reading in 2010 – reading behavior and reading devices: a case study [interaktyvus]. *The Electronic Library*, vol. 29, iss 3, p. 288–302. DOI 10.1108/02640471111141052.
- HILL, Valerie; LEE, Hyuk-Jin (2010). *Adoption of Virtual Worlds in Libraries* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.asis.org/asis2010/proceedings/proceedings/ASIST_AM10/submissions/302_Final_Submission.pdf.
- HOLMBERG, Kim; HUVILA, Isto; KRONQVIST-BERG, Maria; WIDÉN-WULFF, Gunilla (2009). What is Library 2.0? [interaktyvus]. *Journal of Documentation*, vol. 65, no. 4, p. 668–681. Emerald Group Publishing Limited. Prieiga per internetą: DOI 10.1108/00220410910970294.
- HUVILA, Isto (2013). „Library users come to a library to find books“: the structuration of the library as a soft informaton system [interaktyvus]. *Journal of Documentation*, vol. 69, no. 5, p. 715–735. Emerald Group Publishing Limited. DOI 10.1108/JD-06-2012-0080.

HUVILA, Isto; EK, Stefan; WIDÉN, Gunilla (2014). Information Sharing and the Dimensions of Social Capital in Second Life [interaktyvus]. *Journal of Information Science*, vol. 40, no. 2, p. 237–248. SAGE. DOI:10.1177/0165551513516711.

IFLA Trend Report 2016 Update (2016) [interaktyvus]. The International Federation of Library Associations and Institutions. Prieiga per internetą: <http://trends.ifla.org/update-2016>.

Informacinių technologijų visuomenė: humanitarinės interpretacijos: monografija (2002). Lietuvos teisės universitetas. Vilnius. 184 p. ISBN 9955-442-87-5.

JUCHNEVIČ, Laura (2016). *Bibliotekų vaidmenų kaita tinklaveikos visuomenėje: Lietuvos atvejis: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija* (08 S). Mokslinis vadovas Rimvydas Laužikas.

JOCHUMSEN, Henrik; RASMUSSEN, Casper Hvenegaard; SKOTHANSEN, Dorte (2012). The four spaces – a new model for the public library [interaktyvus]. *New Library World*, vol. 133, no. 11/12. Emerald Group Publishing Limited. DOI: 10.1108/03074801211282948.

KELLY, Brian; BEVAN, Paul; AKERMAN, Richard; ALCOCK, Jo; FRASER, Josie (2009). Library 2.0: balancing the risks and benefits to maximise the dividends [interaktyvus]. *Program*, vol. 43, iss 3, p. 311–327. Emerald Group Publishing Limited. DOI 10.1108/00330330910978608.

KLIVIS, Edgaras (2015). Atvirojo kodo kultūra ir dalyvaujamasis posūkis: šiuolaikinės kultūros komunikacijos probleminė analizė. Iš *Komunikuoti kultūrą: institucijos, strategijos, auditorijos*: kolektyvinė monografija / Citvarienė, Daiva; Čizaitė-Rudokienė, Silvija; Dikšaitė, Rimigailė; Dovydaitytė, Linara; Juraitė, Kristina; Klimavičiūtė-Minkštimienė, Greta; Klivis, Edgaras; Mažeikis, Gintautas; Migonytė, Viltė; Pinigienė, Agnė; Pukelytė, Ina; Staniškytė, Jurgita; Stoškutė, Neringa; Tutlytė, Jūratė. Kaunas: Vytauto Didžioji universitetas; Vilnius : Versus aureus, 2015, p. 85–131.

KRONQVIST-BERG, Maria (2014). *Social Media and Public Libraries: exploring Information Activities of Library Professionals and Users*: diss. Åbo Akademi University. Åbo Akademi University Press, Finland. ISBN 978-951-765-730-3.

KWANYA, Tom; STILWELL, Christine; UNDERWOOD, G. Peter (2012). Intelligent libraries and apomediators: Distinguishing between Library 3.0 and Library 2.0 [interaktyvus]. *Journal of Librarianship and Information Science*, vol. 45(3), p. 187–197. Sage. DOI: 10.1177/0961000611435256.

LANKES, R. David (2011). *The Atlas of New Librarianship*. Cambridge, Mass: MIT Press. 408 p. ISBN 978-0-262-01509-7.

LANKES, R. David; SILVERSTEIN, Joanne; NICHOLSON, Scott (2007). *Participatory Networks: The Library as Conversation* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://quartz.syr.edu/rdlankes/Publications/Others/ParticipatoryNetworks.pdf>.

LAUŽIKAS, Rimvydas (2010). Unikalumas ir entropija kultūros paveldo informacijoje ir komunikacijoje [interaktyvus]. *Informacijos mokslai*, t. 52. Prieiga per internetą: <http://www.vu.lt/leidyba/lt/component/k2/item/3196-unikalumas-ir-entropija-kulturos-paveldo-informacijoje-ir-komunikacijoje>.

LEWIS, David W. (2007). A Strategy for Academic Libraries in the First Quarter of the 21st Century [interaktyvus]. *College & Research Libraries*. September, vol. 68, no. 5, p. 418–434. Prieiga per internetą: <http://crl.acrl.org/content/68/5/418.full.pdf+html>.

LIU, Ziming (2005). Reading behavior in the digital environment [interaktyvus]. *Journal of Documentation*, vol. 61, iss 6, p. 700–712. DOI 10.1108/00220410510632040.

LIN, Hui; PANG, Natalie; LUYT, Brendan (2015). Is the library a third place for young people [interaktyvus]. *Journal of Librarianship and Information Science*, vol 47(2), p. 145–155. SAGE. DOI 10.1177/0961000614532303.

MACDONALD, Liz (2012). *A New Chapter: Public library services in the 21st century* [interaktyvus]. CarnegieUK Trust. Prieiga per internetą: <http://www.carnegieuktrust.org.uk/publications/a-new-chapter-discussion-paper/>.

MADDERN, Dawn (2002). Driving Libraries Toward a Sustainable Future. In *Libraries in the Information Society* / edited by Tatiana V. Ershova and Yuri E. Hohlov. International Federation of Library Associations and Institutions. München: Saur. (IFLA publications; 102). ISBN 3-598-21832-X.

MANŽUCH, Zinaida; MACEVIČIŪTĖ, Elena; ADOMAVIČIUS, Benas (2012). *Lietuvos valstybinės reikšmės ir apskričių viešųjų bibliotekų plėtros veiksnių ir tendencijų analizė: LiBiTOP: Lietuvos bibliotekų tinklo optimizavimo galimybių studija* [interaktyvus]. Vilnius. 129 p. Prieiga per internetą: https://docs.google.com/file/d/0BwzwoZYL2N_JS1FqMUNnTzBxR2c/edit?pli=1.

MCKINSEY GLOBAL INSTITUTE (2013). *Disruptive Technologies: Advances that Will Transform Life, Business, and the Global Economy* [interaktyvus] / Manyike, James; Chui, Michael; Bughin,

Jacques; Dobbs, Richard; Bisson, Peter; Marks, Alex. May, 2013. Prieiga per internetą: http://www.mckinsey.com/insights/business_technology/disruptive_technologies.

NGHIEM, Huy (2010). Delivering information literacy programmes in the context of network society and cross-cultural perspectives [interaktyvus]. In *World Library and Information Congress: 76th IFLA General Conference and Assembly*. 10–15 August 2010, Gothenburg, Sweden. Prieiga per internetą: <http://www.ifla.org/past-wlic/2010/74-nghiem-en.pdf>.

NESTA, Frederick; MI, Jis (2011). Library 2.0 or Library III: returning to leadership [interaktyvus]. *Library Management*, vol. 32, iss ½, p. 85–97. Emerald Group Publishing Limited. DOI 10.1108/01435121111102601.

NGUYEN, Linh Coung; PARTRIDGE, Helen; EDWARDS, Sylvia L. (2012). Towards an understanding of the participatory library [interaktyvus]. *Library Hi Tech*, vol. 30, no. 2, p. 335–346. Emerald Group Publishing Limited. DOI 10.1108/07378831211239997.

NGUYEN, Linh Coung; PARTRIDGE, Helen; EDWARDS, Sylvia L. (2013). Understanding the participatory library through a grounded theory study [interaktyvus]. *Proceedings of the American Society for Information Science and Technology*, Volume 49, Issue 1. Wiley Online Library. Prieiga per internetą: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/meet.14504901051/pdf>.

RADFORD, Gary P.; RADFORD, Marie L.; LINGEL, Jessica (2015). The library as heterotopia: Michel Foucault and the experience of library space [interaktyvus]. *Journal of Documentation*, vol. 71, iss 4, p. 733–751. Emerald Insight. DOI 10.1108/JD-01-2014-0006.

Riding the Waves or Caught in the Tide?: Navigating the Evolving Information Environment: IFLA Trend Report (2013) [interaktyvus]. The International Federation of Library Associations and Institutions. Prieiga per internetą: <http://trends.ifla.org/insights-document>.

RUTKAUSKIENĖ, Ugnė (2009). Lietuvos viešųjų bibliotekų įtaka informacinių technologijų sklaidai visuomenėje. *Informacijos mokslai*, t. 50.

SCHEEDER, Donna; WITT, Steve (2016). Libraries: a Call to Build the Action [interaktyvus]. *IFLA Journal*, 42(2), p. 83–84. SAGE. DOI: 10.1177/0340035216651227.

SEY, Araba; COWARD, Chris; BAR, François; SCIADAS, George; ROTHSCHILD, Chris; KOEPKE, Lucas (2013). *Connecting people for development: Why public access ICTs matter* [interaktyvus]. Seattle: Technology & Social Change Group, University of Washington Information School. Prieiga per internetą: <http://tascha.uw.edu/publications/connecting-people-for-development>.

SHAFIQUE, Farzana; RIEDLING, Ann (2013). Survival avenues for Pakistani libraries in the era of emerging technologies [interaktyvus]. *The Electronic Library*, vol. 31, iss. 4, p. 412–432. DOI 10.1108/EL-02-2011-0025.

VANWYNSBERGHE, Hadewijch; VANDERLINDE, Ruben; GEORGES, Annabel; VERDEGEM, Pieter (2015). The librarian 2.0: Identifying a typology of librarian's social media literacy [interaktyvus]. *Journal of Librarianship of Information Science*, vol. 47(4), p. 283–293. Sage DOI: 10.1177/0961000613520027.

Vartotojų nuomonė apie informacinių ir komunikacinių technologijų naudą Lietuvos viešosiose bibliotekose = User's Perceptions of the benefits of Information and Communication Technologies in Public Libraries in Lithuania (2013) / Parengė Susanah Quick, Gillian prior, Ben Toombs, Luke Taylor, Rosanna Currenti; Redaktorės Giedrė Čistovienė, dr. Ineta Krauls. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Vilnius.

VASSILAKAKI, Evgenia; GAROUFALLOU, Emmanouel, (2014). The impact of Facebook on libraries and librarians: a review of the literature [interaktyvus]. *Program*, vol. 48, iss. 3, p 226–245. Emerald Group Publishing Limited.

VILUCKIENĖ, Jolita (2015). Negalią turinčių IT vartotojų skaitmeninė atskirtis kaip socialinės nelygybės forma [interaktyvus]. *Filosofija. Sociologija*, t. 26, nr. 4, p. 314–321. Lietuvos mokslų akademija. Prieiga per internetą: www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2015/4/314-321.pdf.

ZIMERMAN, Martin (2012). Digital natives, searching behavior and the library [interaktyvus]. *New Library World*, vol. 133, iss: ¾, p. 174–201. Emerald Insight. DOI 10.1108/03074801211218552.

ШПРАЙБЕРГ, Яков Леонидович (2013). *Электронная книга, будущее библиотеки и общественное сознание: попытка осмысления и предвидения: 184 ежегодный доклад конференции “Крым” : год 2013. Москва, ГПТБ России. ISBN 978-5-85638-179-4.*

CONTEMPORARY CONCEPTS OF THE LIBRARY IN A NETWORK SOCIETY: CONTEXT AND APPROACHES

Laura Juchnevič

S u m m a r y

In this article, the author aims to analyse the context (i.e., the influencing factors and tendencies) of library activities in a network society and to present contemporary concepts of what a library is as well as to identify the main elements and determine interplay points among them. The main influencing factors of the network society that have the greatest impact on libraries are identified and theoretically substantiated: a) the growing need for identity of communities and individuals and decentralisation of power; b) social structural changes; c) digital technology development and changes in information behaviour. The development and changes of libraries in contemporary library concepts are described through internal structural changes of libraries and changes in their relationship with the environment. The factors of the network

society determine greater interactivity, participation of libraries, development of services, and use of technology in their activities. The contemporary concepts of library are composed of few elements: infrastructure, human and information resources, technologies, information and library services. The latter mentioned elements are creating and enriching a new connection between library and society with a participatory opportunity. Participation in libraries is defined as an active involvement of society in fashioning library services and contributing to a crowdsourcing process of informational resources. The literature analysis, which is provided in the article, serves of use for researchers interested in the changes of libraries, library field politicians and strategic managers of library activities.

Įteikta 2016 m. rugpjūčio 12 d.